

О. І. ВІКАРЧУК, канд .екон. наук, завідувач кафедри економіки і менеджменту Житомирського державного університету імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: ОСНОВА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена вивченню інноваційного потенціалу як сучасного інструменту управління, основи зростання показників ефективності господарювання, конкурентоспроможності підприємства та його окремих складових. Запропоновані елементи організаційного механізму управління які впливають на інноваційний потенціал підприємства.

The article touches upon the problem of innovative potential as an advanced administration tool, basis for increase in economic management efficiency and enterprise's competitiveness. The author demonstrates some elements of organizational mechanism of administration affecting enterprise's innovative potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Складність та неоднозначність визначення інноваційного потенціалу обумовлюється його багатофункціональністю, а також тим, що у наукових працях цей термін часто використовується при характеристиці більш глобальних проблем, або навпаки, більш вузьких питань, при вивченні окремих складових інноваційного потенціалу. Економічне зростання і забезпечення конкурентоспроможності підприємств і зумовлене ефективним використанням інноваційного потенціалу. Тому з метою ефективного функціонування підприємств і забезпечення їх конкурентоспроможності необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудова, інформаційні, фінансові та інші елементи потенціалу.

РІВЕНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розробками різних проблем інноваційної діяльності на різних рівнях управління інноваціями займалися такі вітчизняні фахівці: М. Чумаченко, А. Чухно, Г. Добров, В. Геєць, О.Федонін, І.Рєпіна, В. Верба, І.Новикова, А.Гриньов, С.Ілляшенко та ін., серед іноземних дослідників слід виділити: С. Валдайцев, Є. Голубков, А. Ніколаєв, А. Градов, С. Ільєнкова, П. Завлін, П.

Зав'ялов. Але у сучасних умовах відчувається брак системних підходів в дослідженнях інноваційного потенціалу підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основна мета статті – здійснити системний аналіз підходів дослідників щодо сутності інноваційного потенціалу, визначити його місце у загальному потенціалі підприємства, запропонувати підхід до його побудови з огляду теорії систем.

Термін «потенціал» означає здатність і готовність будь-якої організації здійснювати реалізацію інноваційного процесу [5, с. 243]. У вітчизняній літературі термін «потенціал» у широкому розумінні трактується як можливість, запаси, засоби, наявні сили, які можуть бути використані, або як рівень потужності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь [7, с. 5]. У широкому розумінні поняття «потенціал» – це засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути використані, приведені в дію для досягнення певної мети, виконання плану, розв'язання завдань, можливості якої-небудь соціальної системи у певній сфері [2, с. 28].

Поняття «інноваційний потенціал» стало концептуальним відображенням феномена інноваційної діяльності, яке розгорталося й уточнювалося шляхом методологічних, теоретичних та емпіричних досліджень і отримало розвиток на початку 80-х років ХХ ст. [3, с. 8]. . Інноваційний потенціал – це сукупність елементів, необхідних для вирішення певних виробничих проблем, і готовності суб'єкта господарювання до їх вирішення [8, с. 98]. . Погляди щодо трактування цієї категорії не мають значних відмінностей. У більшості джерел інноваційний потенціал характеризується як множина переваг, перспектив і змін, які можуть бути реалізовані за цілковитого задоволення потреб у даній інновації.

Базовою складовою здійснення інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, який являє собою сукупність елементів, які необхідні для вирішення конкретних виробничих завдань та відображають готовність підприємства для їх рішення [4, с. 25]. За цих умов в рамках потенціалу підприємства особливу актуальність набувають питання щодо створення, розвитку і використання

інноваційного потенціалу, що дозволить більш ефективними шляхами досягти намічених результатів у прийнятні терміни.

При цьому виникає проблема щодо визначення місця інноваційного потенціалу у складі загального потенціалу підприємства, що підкреслювалося багатьма дослідниками. Аналіз літературних джерел дозволив виділити декілька підходів до визначення сутності інноваційного потенціалу: ресурсний; науково-технічний; ринковий; ресурсно-ринковий; з точки зору спроможності і можливості підприємства до інноваційної діяльності; через структуру його складових.

Спостерігається діалектичний зв'язок між визначенням сутності інновації та інноваційного потенціалу. Протягом тривалого терміну інновації розглядалися чисто із науково-технічних аспектів щодо створення і виробництва нової продукції. Тому основними ресурсами при створенні інноваційних продуктів розглядалися переважно інтелектуальні, науково-технічні та інформаційні. В той же час ігнорувався ринковий попит на інновації та кваліфікаційний рівень менеджменту підприємства у впровадженні інновацій. В подальшому розширювалося уявлення про інновації, а значить і інноваційний потенціал розглядався з урахуванням не тільки ресурсного забезпечення, але й спроможностей і можливостей підприємства у випуску новітніх продуктів у відповідності із потребами ринку.

Ресурсний підхід до визначення поняття "інноваційний потенціал", який був найпоширенішим довгі роки, також зазнав значних трансформацій. Інноваційний потенціал підприємства було прийнято трактувати як сукупність матеріальних, фінансових, трудових, інфраструктурних, інтелектуальних інформаційно-комунікаційних ресурсів [6, с. 165]. Не поділяємо думку деяких авторів, які вважають, що в поняття "інноваційний потенціал" включаються виключно приховані ресурси: "інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів" [9, с.17]. Вважаємо, що наявні ресурси і можливості при кваліфікованому і креативному менеджменті також можуть

стати факторами інновацій.

Тому інноваційний потенціал підприємства, на думку автора, являє собою сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційного середовища бути спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої задоволення нових потреб суспільства. Таке визначення вміщує сукупність інноваційних ресурсів, їх цільову спрямованість (задоволення потреб), а також враховує фактор інноваційного середовища.

Інноваційний потенціал розглядався як здатність створювати нову вартість шляхом цільової інтеграції матеріальних і нематеріальних активів для забезпечення його інноваційного розвитку.

Для того, щоб впровадити ту чи ту інновацію (виробничу, маркетингову, організаційну), підприємство має володіти відповідними можливостями на кожному етапі інноваційного циклу – від НДДКР до впровадження інноваційного товару на ринку [10, с. 228].. Ці можливості становлять основну частину інноваційного потенціалу підприємства. Дослідження показали, що весь інноваційний потенціал підприємства складається з трьох основних складових:

можливості, які має підприємство для здійснення інноваційної діяльності – технічний стан обладнання, започаткування науково-технічних розробок, організація виробництва, випуск дослідної партії, участь у виставках, реалізація продукції, пошук можливостей постановки продукції на виробництво, відповідність структури організації потребам її інноваційної діяльності, враховуючи інформаційне забезпечення, сертифікація продукції, вивчення ринку (маркетинг), пошук інвесторів, інформаційне забезпечення інноваційних розробок, експертиза проектів, вирішення питань щодо захисту інтелектуальної власності в Україні, патентний пошук і патентування за кордоном:

- зовнішні фактори інноваційного потенціалу – попит на продукцію внутрішнім ринком, податки, відносини з великими фірмами і замовниками, поставки матеріалів і комплектуючих, фінансування, кредит, стандартизація і

сертифікація, наявність державного замовлення, авторське супроводження проектів, потреба закордонного ринку, захист інтелектуальної власності, ринок патентів і послуг, діяльність інноваційної інфраструктури за межами підприємства, страхування ризиків;

- внутрішні фактори інноваційної діяльності – кваліфікація робітників, підготовленість у галузях маркетингу і комерційної діяльності, психологічний клімат на підприємстві, організація навчання спеціалістів, мотивація персоналу, підготовленість в галузі спеціальних науково-технічних знань, зовнішньоекономічних зв'язків, патенто-правових питань [11, с. 48].

Ці основні складові підприємства відіграють провідну роль у формуванні інноваційного потенціалу підприємств за умовами їх реструктуризації та переходу до інтенсивного розвитку.

Серед усіх ресурсів підприємства (матеріальних, інноваційних, фінансових), як свідчить накопичений досвід у різних за рівнем розвитку країнах світу, найважливішим є саме ресурс управління. Ресурс управління визнає здатність управлінської ланки оперативно приймати рішення, визначати правильні інноваційні цілі, ціннісні орієнтири та координувати виконання функцій і завдань, об'єднати колектив людей до спільної творчої праці.

Елементи організаційного механізму управління які впливають на інноваційний потенціал підприємства. Високий інноваційний потенціал підприємства досягається завдяки таким елементам організаційного механізму управління:

- організаційній структурі – лінійно-функціональній з елементами програмно-цільових організаційних утворень, матричній структурі, творчій команді;
- технології – гнучких автоматизованих виробничих модулів, зв'язаних безрейковою гнучкою транспортною системою;
- організації праці – бригадній, із високим рівнем поєднання операцій і професій, вільному вибору часу;
- оплаті праці – почасово-преміальній, бригадній із використанням

особистого внеску;

- переміщенню персоналу – можливість горизонтальних і вертикальних переміщень згідно із вирішуваними завданнями, створення тимчасових бригад;
- стилю управління – делегування повноважень, залучення персоналу до розроблення рішень, подання ідей;
- системі інформування персоналу – докладне інформування про діяльність підприємства в цілому, проблеми та завдання у сфері інновацій;
- дослідно-конструкторним приміщенням, лабораторіям, відділам – універсального типу, наявність резервних площ, можливість змінення компонування лабораторій, відділів;
- психологічного клімату – спрямування на пошук рішень оперативних і довгострокових як у рамках робочого місця, так і поза його межами, стимулювання інноваційного клімату, інноваційної активності.

Інноваційний потенціал формується значно ефективніше під час проведення заходів в таких зонах організаційної системи, де реалізовуватимуться найзначніші нововведення, заплановані проектом реструктуризації. Зміни в організаціях, які відбуваються у процесі реструктуризації, в одних випадках здійснюються цілеспрямовано на засадах розроблених концепцій удосконалення, а в інших мають неформальний і адаптивний характер, коли організація оперативно пристосовується до зовнішнього середовища шляхом модифікації своєї поведінки.

Нами розглядається сутність і структура інноваційного потенціалу з теоретичного огляду. У цьому зв'язку інноваційний потенціал розглядається як складна система показників, яка характеризується цілеспрямованою активністю. До формування інноваційного потенціалу як системи входять такі показники: інноваційні ресурси, інноваційна активність менеджменту, інноваційні комунікаційні мережі, зв'язки між складовими системами, результат використання інноваційного потенціалу.

Таким чином, система показників інноваційного потенціалу – це

інтегральна сукупність наявних і прихованих ресурсів, запасів, можливостей, що можуть виявлятися за умов взаємодії і взаємообумовленості збалансованих підсистем і елементів системи для задоволення вимог ринку в інноваційних продуктах. При цьому під можливістю розуміються внутрішні сили, здійсненність і здатність, яка передбачає спроможність діяти і відображає інноваційну активність менеджменту підприємства..

ВИСНОВКИ

На наш погляд, тільки представлення інноваційного потенціалу у вигляді системи дозволяє поглиблено виявити його сутність, структуру, а також взаємодію і взаємо обумовленість структурних елементів, що сприяє розвитку інноваційного потенціалу та можливостей підприємства у інноваційній діяльності для задоволення зростаючих потреб ринку.

Список літератури: 1. І.Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. *Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія.*— К.: КНЕУ, 2003.— 394с. 2. Балабанов И.Т. *Инновационный менеджмент.*— СПб: Питер,2000.— 208 с. 3. Гриньов А.В. *Оцінка інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки.* — 2003. № 12. — 13 с. 4. Данько М. *Інноваційний потенціал у промисловості України // Економіст.*— 2007.— №10.— С. 23 – 34. 5. Ілляшенко С. М. *Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи.* — Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. — 504 с. 6. Кокурин Д.И. *Инновационная деятельность.* — М.: Экзамен, 2001. — 575с. 7. Краснокутська Н.С. *Потенціал підприємства: формування та оцінка.* — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 352 с. 8. Рынок: Бизнес. Коммерция. Экономика: толковый терминологический словарь / информ. / Внедр. Центр "Маркетинг": Под ред. А.П. Дашкова. 4-е изд.— М.: Маркетинг, 2006.— 102 с. 9. Пиута М.Т. *Інноваційна діяльність у промисловості як фактор розвитку і підвищення ефективності економіки // Наукові праці МАУП. Вип. 3.*— К: МАУП, 2002,— С 16-20. 10. Федонін О.С, Репіна І.М., Олексик О.І. *Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник.*— К.: КНЕУ, 2004.—316с. 11. Федулова Л. І., Колош М.О. *Інноваційний потенціал підприємства як фактор забезпечення результативності реструктуризації // Наукові праці МАУП. Вип. 3.*— К.: МАУП, 2007.— С 48-51.